

## Φιλοσοφικός διάλογος μέσα στη σχολική τάξη

Πρακτικά ημερίδας (Ρέθυμνο, 22-10-2010)

Επιμέλεια: Γιάννης Τζαβάρας\*



\* Ο Γιάννης Τζαβάρας είναι Καθηγητής Φιλοσοφίας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Π. Ε. του Πανεπιστημίου Κρήτης. E-mail: itzavar@edc.uoc.gr

### Προλεγόμενα σε μια ημερίδα

1. Κατά τη δεκαετία του 1970 ξεπήδησε από την Αμερική μια φιλοσοφική-παιδαγωγική ιδέα που διαδόθηκε με εκπληκτική ταχύτητα σε μια μεγάλη πληθώρα χωρών όλου του κόσμου. Φάνηκε, μάλιστα, τόσο πολύ να εντυπωσιάζει, ώστε μελετήθηκε επισταμένα από εκατοντάδες επιστήμονες σε ειδικά συγκροτημένες εταιρείες και περιοδικές εκδόσεις, μέσα από πολυετή και πολυπληθή πειράματα, με πανεπιστημιακά και σχολικά προγράμματα, σε τοπικά και διεθνή επιστημονικά συνέδρια.

Πρόκειται για την ιδέα ότι η Φιλοσοφία μπορεί και πρέπει να διδάσκεται σε παιδιά του νηπιαγωγείου και του δημοτικού σχολείου, όχι ως ένα σύνολο γνώσεων ή θεωριών που προέκυψαν κατά τη μακραίωνη πορεία της, αλλά ως *προβληματισμός* που διεξάγεται σε μικρές μαθητικές ομάδες με τη μέθοδο του διαλόγου και τον δάσκαλο ως συντονιστή.

Έτσι νοούμενη η Φιλοσοφία παίρνει τη μορφή μιας *διαδικασίας* που μπορεί να λαμβάνει χώρα όχι μόνο σε πανεπιστημιακά σεμινάρια όπου φοιτούν εξειδικευμένοι μελετητές, αλλά σε κάθε πρωτοβάθμια σχολική τάξη που ενδιαφέρεται να καλλιεργήσει την έκφραση της προσωπικής γνώμης, την ανταλλαγή ιδεών, την κριτική σκέψη και τη δημοκρατική συμπεριφορά. Μέσα από μια τέτοια διαδικασία η ίδια η σχολική τάξη μεταμορφώνεται σε ένα εργαστήριο επεξεργασίας απόψεων, έτσι όπως – χωρίς θεσμικά υπόβαθρα – το είχε φανταστεί και πραγματώσει τον 5<sup>ο</sup> αιώνα π.Χ. ο Σωκράτης ο Αθηναίος.

Η ιδέα ονομάστηκε «Φιλοσοφία για παιδιά» (Philosophy for Children, συντομογραφικά P4C) και αποτέλεσε έναν καινούριο κλάδο έρευνας. Μέσα στις πρόσφατες δεκαετίες ερευνήθηκε εκτεταμένα, αν τα ίδια τα παιδιά ενδιαφέρονται ή είναι καν σε θέση να σκεφτούν και να συζητήσουν, αν οι δάσκαλοι είναι διατεθειμένοι να προκαλέσουν και να συντονίσουν φιλοσοφικές συζητήσεις μέσα στην τάξη τους, αν είναι απαραίτητα κάποια εναύσματα (αφηγήματα, παραμύθια ή ποιήματα) που θα λειτουργήσουν ως κατάλληλες αφορμές για τέτοιες συζητήσεις, αν χρειάζονται κάποιοι κανόνες που θα ενθαρρύνουν και θα καθοδηγήσουν τον φιλοσοφικό διάλογο, κλπ. Τη μεγαλύτερη έκπληξη προκάλεσε η θετική ανταπόκριση των παιδιών.

Τα «μαθήματα» που παίρνουν τα παιδιά φιλοσοφώντας είναι πολύ σημαντικότερα από την εκμάθηση μερικών θεωρητικών γνώσεων: Τα παιδιά μαθαίνουν να ακούν προσεκτικά τη γνώμη του άλλου, να ελέγχουν τις πεποιθήσεις που έχουν εγκαθιδρυθεί ασυλλόγιστα μέσα τους, να υποστηρίζουν την άποψή τους και να επιχειρηματολογούν για να την τεκμηριώσουν, να παίρνουν συλλογικές και σωστές αποφάσεις. Όλα αυτά αφορούν την κριτική σκέψη αλλά και τη δημοκρατική συμπεριφορά. Προκύπτει έτσι κι ένα ευρύτερο επίτευγμα: Ο δάσκαλος παύει να λειτουργεί ως αυθεντία και συνδιαλέγεται με τα παιδιά· προκύπτει, δηλαδή, μια αλληλεπίδραση ανάμεσά τους, κι ανοίγεται η δυνατότητα για μια αμοιβαία κατανόηση. Κατ' επέκταση, το παιδί εισάγεται στον κόσμο των μεγάλων ως ισότιμος συζητητής, καθώς ελέγχει α) τις απαντήσεις που έχει καθιερωθεί να δίνονται στα ερωτήματά του αλλά και β) τα αμοιβαία κοινωνικοπολιτικά καθήκοντα / δικαιώματα.

2. Τα τελευταία χρόνια αυτό το φιλοσοφικό-παιδαγωγικό κίνημα φανερώνει μια αξιοσημείωτη διεξόδου και στην Ελλάδα. Δημοσιεύονται άρθρα σε περιοδικά, εκδίδονται βιβλία κατάλληλα για εναύσματα μιας σχολικής φιλοσοφικής συζήτησης, γίνονται σχετικές ανακοινώσεις σε επιστημονικά συνέδρια, εκπονούνται διδακτορικές διατριβές, διεξάγονται πανεπιστημιακά σεμινάρια και πειράματα σε σχολεία και νηπιαγωγεία.

Στις 28-11-2008 διεξάγεται μια διεθνής επιστημονική ημερίδα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου (Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού που εδρεύει στη Ρόδο), με θέμα: «*Φιλοσοφία, φιλοσοφία, είσαι εδώ; Κάνοντας φιλοσοφία με τα παιδιά*». Σ' αυτή την ημερίδα, της οποίας τα Πρακτικά είναι διαθέσιμα και στο διαδίκτυο, συμμετείχαν μερικοί από τους πιο εξέχοντες υποστηρικτές του κινήματος: η Ann Margaret Sharp (Η.Π.Α.), η Daniela Camhy (Αυστρία), ο Michel Tozzi (Γαλλία), ο Michel Sasseville (Καναδάς) κ.ά.

Στις 22-10-2010 διεξάγεται μια δεύτερη επιστημονική ημερίδα, αυτή τη φορά στο Πανεπιστήμιο Κρήτης (Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης που εδρεύει στο Ρέθυμνο), με θέμα: «*Από τον μονόλογο του δασκάλου στον ομαδικό διάλογο. Φιλοσοφική σκέψη και διερεύνηση στην πρωτοβάθμια σχολική τάξη*». Εδώ δημοσιεύεται μια εμπλουτισμένη μορφή των εισηγήσεων που διαβάστηκαν σ' αυτή την ημερίδα. Το θέμα προσφέρεται για να μελετηθεί από πολλές απόψεις και επιστήμες. Εδώ εκπροσωπούνται κυρίως η φιλοσοφία της παιδείας, η κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, η ιστορία της εκπαίδευσης, η διδακτική της φιλοσοφίας και η εκπαιδευτική πολιτική. Ενδιαφέρουσα θα ήταν και μια ψυχοπαιδαγωγική ή μια αναπτυξιακή-ψυχολογική θεώρηση. Αλλά η σχετική συζήτηση συνεχίζεται.

Γιάννης Τζαβάρας  
Πανεπιστήμιο Κρήτης